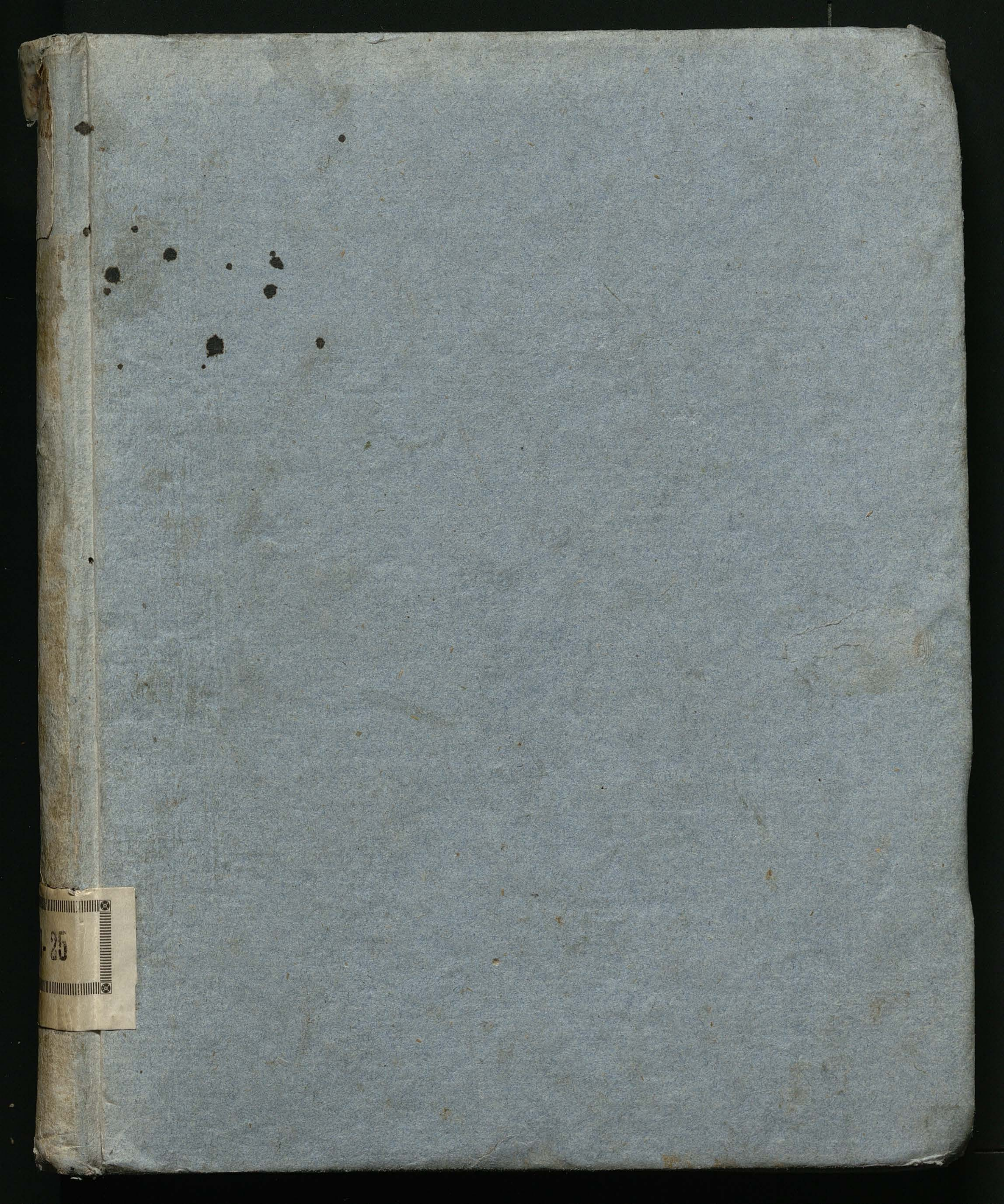
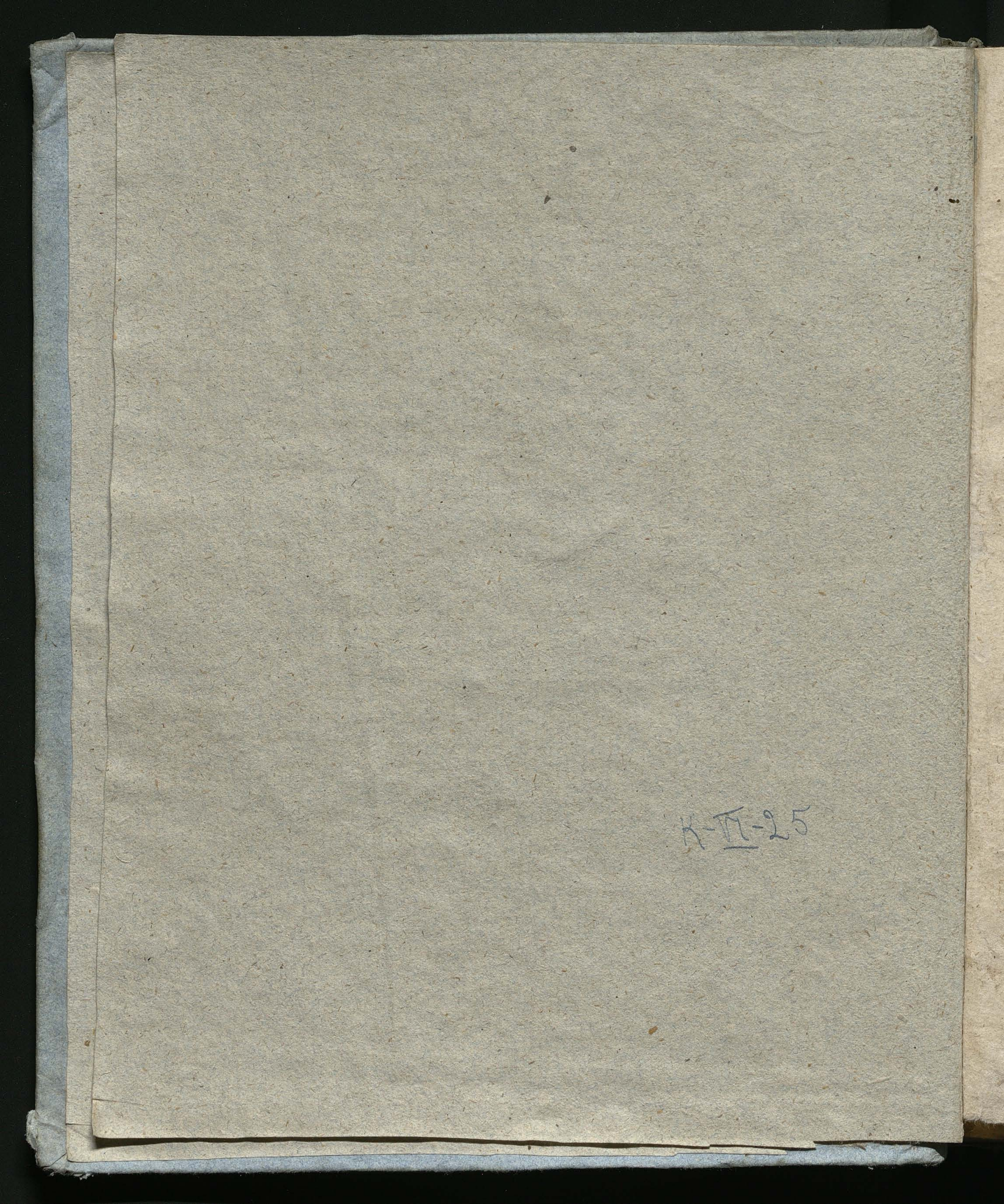

Dzieła w tey książce

1. Pamiętnik ściągaiący się do ważnieyszych interessów Polski z francus. w Warszaw. — 1791
2. Roztrząśnienie pisma pod tytułem Pamiętnik &c. — dto — dto
3. Rachmistrz do ułatwienia rachunku między kupcami z Tablicą wzorową — 1812
4. Rozmowa o Historyi Prawa Natury i Systemmatach różnych z J. Sokolińskiego — 1812
5. Do JO. Xięcia Józefa Poniatowskiego w dowcipną oktawę Korn. Ces. Najw. Kraków — 1809
6. Nowe książki u Wilh. Bogamiła Korna – Drukarze i Xięgarza w Wrocławiu — 1811
7. Dowód przywiązania Officerów pułku 15go Piechoty Wmu Mirkowskiemu — „ — 1810
8. Uwiadomienie od Paschalis Poullina – względem książek wydać się maiących
9. Pamiątka Wmu Augustynowi Trzcieskiemu Półkownikowi pułku 15. Gardy Polskiey — 1813

Gazet Krakowskich

10. Nr 29. z d. 10. Kwietnia 811.
11. Nr 97 z d. 4. Grudnia 811.
12. Nr 101 z d. 18. Grudn. 811.
13. Nr 102 z d. 22 Grudnia 811.
14. Nr 103. z d. 25. Grud. 811.
15. Nr 104. z d. 29. Grudnia 811.
16. Nr 1 z d. 1. Styczn. 1812.
17. Nr 72. z d. 6. Wrześ. 812
18. Nr 35 z d. 2. Maj – 1813.
19. Proiektu JWo Wyrzechowskiego Prezesa Sądu Appellacyinego Xięstwa Warszawsk. rozbiór Wu 1811. w Wm. Pardunika —
20. Elegia na śmierć X. Mikołaia Dombowskiego —

PAMIĘTNIK
STOSUIĄCY SIĘ DO NINIEYSZYCH
INTERESSOW POLSKI
Tłómaczony z Francuzkiego.

MÉMOIRE
SUR LES AFFAIRES ACTUELLES
DE LA POLOGNE.

Strenua nos exercet inertia. — — —
— — — — *Quod petis hic est.* — HOR.

W WARSZAWIE 1791.
w Drukarni Uprzywileiowaney MICHAŁA GRÖLLA,
Księgarza Nadwornego J. K. Mci.

a

TRfa:i

PAMIĘTNIK.

KOMUKOLWIEK to Piſmo w ręce wpadnie, niechay ie czytać raczy z uwagą, a ieźliby iey nad nim nie chciał zaſtanowić, wołałbym, iżby ie zaraz w ogień wrzucił; a to nie dla tego, że ieſt zawiłe i trudne do zrozumienia, ale dla tego, iż ieſt ważném i długiego zaſtanowienia ſię owocem.

Między rozlicznemi intereſſami i zdaniami, które Polſkę od początku woyny teraźnieyſzey zawichrzoną zaymowały, dwie okoliczności zdawały mi ſię pierwſze trzymać mieyſce, i każdego bić w oczy. Pierwſza: wſtręt powſzechny i głęboko wkorzeniony dla Moſkwy; a druga równa prawie nieufność względem Dworu Berlińſkiego; pierwſzy zaiſte dobrze ieſt ugruntowany, a druga niemniey na naturalnych wſparta powodach.

Rzeczpoſpolita przenikniona nieiako temi dwóma uczuciami nienawiści i boiaźni ſzuka od półtora roku z ſkwapliwością wſparcia iakiego Mocarſtwa, któreby nie miało intereſſu iey ſzkodzenia. Rzuciła oczy na Anglią czyniąc krok za krokiem u Dworu tego, aby go do wdania ſię w iey intereſſa, nakłoniła; w tym zamiarze, przypuściła Miniſtra Dworu tego w Warſzawie rezyduiącego do wſzyſtkich konferencyi mianych między Deputacyą Intereſſow Cudzoziemſkich, i Poſłem Pruſkim; chcia-

MÉMOIRE.

Je prie tous ceux entre les mains de qui cet imprimé pourra tomber, de le lire avec attention; j'aimerois mieux qu'on le jettât au feu, que qu'on n'en fît autre chose que le parcourir. Ce n'est pas assurément qu'il contient rien d'abstrait ou de difficile à comprendre, mais parce qu'il est très important, & est, en même tems, le fruit de beaucoup de méditation.

Parmi la grande variété d'intérêts & d'opinions qui ont agité la Pologne orageuse depuis le commencement de sa présente diète, deux grands faits m'ont paru surnager, & se mettre dans la plus frappante évidence. L'une est l'aversion décidée & générale pour le joug Russe, & l'autre une égale méfiance de la Prusse. Celui-là est certainement très fondé, & celui-ci n'est pas moins naturel. — Froissée, pour ainsi dire, entre les deux sentimens de la haine & de la crainte, la République commença à chercher, il y a dix-huit mois, avec anxiété, l'appui d'une troisième puissance qui n'auroit aucun intérêt à lui nuire. Elle jetta les yeux sur l'Angleterre: Elle fit démarche après démarche à la Cour de Londres pour l'engager à prendre part à ses affaires. Dans cet esprit, elle associa le ministre de cette cour à Varsovie, dans toutes les conférences tenues entre la députation des affaires étrangères & l'envoyé de Prusse: On a voulu même qu'il fût témoin & auxiliare dans

 des

chciano nawet, żeby był świadkiem i pomocnikiem w Negocyacyach ściągaiących się szczególnie do Pruss i Polski. Zdawało iey się nakoniec, iż nic prócz związku handlowego i politycznego z Anglią iey całości zabeśpieczyć nie potrafi.

Lecz ledwo co umowa *Reichenbachska* skutek wzięła, aliści zaufanie kraiu naszego ku Wielkiey-Brytannii zniknęło natychmiast; złośliwe umysły i błahe polityki, nieznaiąc wcale położenia ogólnych Europy Interessow, ani wiadomi tey roli, która Opatrzności Anglii (uczyniwszy ią przez zamieszanie Francyi panuiącym Mocarstwem) do grania wyznaczyła, złożyli na nią tę winę mniemaną, iż na powrócenie Gallicyi Rzeczypospolitey pozwolić nie chciała; iakoby ten Narod całemu światu pokoy iednaiący, powinien był swoie systema stossować do zamiarow tych, ktòrzy żądali powiększenia Kraiu, iuż podobno nadto ogromnego w względzie formy rządu swoiego.

Dwór Londyński zbawienniey myśląc dla Polski, poznać iey dał poniekąd, iakim sposobem zamiast rozszerzenia Ziemi swoiey lepiey z oney korzystaćby mogła; i zapewne tego, co iey odkryć chciano, domyślić się musiała, to iest: że wolność prowadzenia handlu przez kraie Pruskie, podałaby iey nieomylny śrzodek odzyskania tego, co Narod Polski utracił nayszacownieyszego przez Traktat podziałowy. Lecz dla pozyskania tego, potrzeba wymagała, aby z swey strony iaką uczynił ofiarę. — A z czego? oto z tego, co do niego prawie nie należy — z Miasta odstrychnionego od portu swego, uczynionego nayniesczęśliwszym od iego samowładztwa zostaiąc bez nadziei pole-

des négociations qui ne regardoient absolument que la Prusse & la Pologne seules. Elle parut, enfin ne voir de salut que dans une connexion commerciale & politique avec l'Angleterre.

La convention *de Reichenbach* n'eut pas plûtôt lieu, que la confiance de notre pays dans la Grande Bretagne disparut tout-à-coup. Quelques mauvais esprits & politiques superficiels, ignorans entièrement la position générale des affaires de l'Europe, aussi bien que le rôle que la Providence avoit assigné à l'Angleterre (devenue par les troubles de France la puissance dominante) de jouer, lui imputèrent le tort imaginaire de n'avoir pas voulu permettre la réunion de la Galicie à la République: comme si cette nation, chargée de la Pacification du monde entier, devoit faire fléchir son systême aux vues de ceux qui désiroient l'aggrandissement d'un pays trop colossal encore peut-être pour la forme de son gouvernement!

La cour de Londres fit mieux. Elle laissa entrevoir comment la Pologne, au lieu d'augmenter son territoire, pourroit le faire valoir; & on a du s'appercevoir de ce qu'on a voulu faire sentir; — C'est-à-dire, que la liberté de commerce à travers les Etats Prussiens, seroit, effectivement, une réacquisition de ce que la nation Polonoise avoit perdu de plus précieux par le traité de partage. Mais il falloit pour l'obtenir, qu'elle fît un sacrifice de son côté: — & de quoi? — de ce qui ne lui appartient presque pas: — d'une ville séparée de son port, d'une ville rendue malheureuse & déspérée par sa souveraineté; enfin d'une ville dont la communication par la Vistule sera entièrement coupée au bout de quelques années par

polepſzenia loſu ſwego. Z Miaſta nakoniec, z którym kommukacya Wiſłą za lat kilka zupełnie zatamowaną zoſtanie przez natoczone u *Głowy* piaſki (co ieſt okolicznością każdemu wiadomą) których w tym, do którego przyſzło ubòſtwa, uprzątnąć iuż nie potrafi. — Ten proiekt nim ſię ieſzcze rozgłoſił, odrzuconym zoſtał. — Tłómaczę ſię daley:

Miniſter Angielſki odebrawſzy przed kilką Mieſiącami zlecenie z Londynu, aby wyrozumiał myśl Stanow względem uſtąpienia Gdańſka Pruſſom, w celu uſkutecznienia Traktatu Handlowego, *tak bardzo żądanego*, nie oſądził rzeczą przyzwoitą uczynić tę propozycyą proſto Narodowi świeżo zrażonemu przez Dwór Berlińſki tymże obiektem; powierzył zdanie Dworu ſwego niektórym oſobom oświeconym, w zamiarze popierania go, gdzie będzie potrzeba. Treſunkiem ludzie przewrótni doſtawſzy w ręce kopią tych myśli, zfałszowali, i przeiſtoczyli ie tak dalece, iakoby w ſobie (prócz uſtąpienia Gdańſka Pruſſom) i część Wielkiey-Polſkiey obeymowały.

Nie potrzeba było więcey dla wzniecenia trwogi powſzechney, iakoż dodatek przyłączony bez doyrzałego roztrząśnienia do Prawa kardynalnego w czwartym Artykule zawartego, był tego podług wſzelkiego podobieńſtwa ſkutkiem pośrzedniczym. (*)

Doſta-

(*) *Poważam ſię względem tego dodatku me naſłępuiące odkryć zdanie: Albo Seym miał prawo umieſzczenia go w prawo bez zaſiągnienia rady od Narodu, albo nie miał, ieżeli ie miał, może, gdy mu ſię podobać będę, użyć go na znieſienie tegoż dodatku każdego czaſu; ieżli go zaś nie miał, przeſtąpił granice mocy ſwoiey; więc w pierwſzym razie dodatek zniſzczyć ſię może, a w drugim nic nie znaczy.*

par ces bancs de ſable (c'eſt un fait notoire) que la misère extrême où elle eſt tombée, ne lui permet plus de déblayer; — & le projet fût rejetté avant d'être connu. Je m'explique.

Le Miniſtre d'Angleterre ayant reçu des inſtructions de Londres, il y a quelques mois, pour ſonder les états ſur la ceſſion de Dàntzig à la Pruſſe, dans la vue d'effectuer le Traité de commerce *tant deſiré*, ne crut pas devoir la propoſer directement à la Nation effarouchée, depuis peu, ſur cet objet, par la cour de Berlin. Il fit part des idées de ſa cour à quelques perſonnes eclairées, & ſe repoſa ſur elles pour les faire valoir. Il arriva qu'une copie de ces idées, tombant entre les mains de gens mal-intentionnés, fut dénaturée & défigurée, & repréſentée comme contenant, outre la ceſſion de Dantzig à la Pruſſe, celle d'une partie de la Grande Pologne. Il n'en falloit pas d'avantage pour alarmer tout le monde, & la clauſe ajoutée, de la maniere la plus irrefléchie, à la loi Cardinale contenue dans l'Article IV. du projet de la nouvelle conſtitution, en a été, ſelon toutes les apparences, une conſéquence immédiate. (*)

Il m'eſt

(*) *J'haſarderai de dire à l'égard de cette clauſe que: Ou la diète avoit le droit de la faire paſſer en loi, ſans conſulter la nation, ou elle ne l'avoit pas. Si elle l'avoit, elle peut, ſi elle le juge à propos, s'en ſervir pour l'abroger demain: Si elle ne l'avoit pas, elle a outre paſsé ſes pouvoirs. — Dans le premier cas, la clauſe eſt révocable, & dans le ſecond, elle eſt nulle.*

Dostała mi się także Kopia oświadczenia poufałego, o którym wyżey mówiłem, i zdaie mi się, iż kraiowi memu, Dworowi, który myśl iego powziął, i Ministrowi, który ie ułożył, lepszey uczynić nie mogę usługi, iako ie, ile możności rozgłosić po kraiu. — Otóż w następuiących napisane iest wyrazach. —

NOTA KONFIDENCYONALNA.

„ Osnowa Pisma tego okaże, iż tu o żadne nie idzie Propozycye; chcianoby tylko bez uczynienia naymnieyszego kroku Ministeryalnego, małey liczbie światłych Patryotow podać niektóre uwagi, które przyszły na myśl Ministrowi Dworu przyiaźnego Rzeczypospolitey. "

„ Już przecie przytłómione są wieści tak podstępnie rozsiane, przez źle intencyonowane ku Królowi Pruskiemu osoby, o zamysłach iego względem Gdańska i Torunia, i trzeba było nakoniec w tym widoku oddać sprawiedliwość cnocie i rzetelności tego Monarchy. Bo iakąkolwiek mógłby mieć chęć nabycia tych Miast, nigdynie była, ani mogła być inaczey powzięta, iak po przyiacielsku, i zupełnym samych Polakow zezwoleniem. "

„ Idzie teraz u umowę handlowną, maiącą przynieść korzyść dla czterech wielkich Mocarstw; to iest: dla Anglii, Hollandyi, Pruss i Polskiey. Rzecz to iest arcy-ważna, ale iey okoliczności sprzyiaią. Odwrócenie się Anglii od Rossyi tak sprawiedliwe maiące powody dało pochop do szukania sposobow odsunięcia się od nieiakiey podległości, w którey ią

„ zda-

Il m'eſt parvenu auſſi une copie de cette ouverture confidentielle dont je parle, & je ne crois pas pouvoir mieux ſervir mon pays, la cour qui l'a ſuggérée, & le Miniſtre qui l'a redigée, qu'en lui donnant aujourd'hui toute la publicité poſſible. Voici les termes dans leſquels elle eſt conçue.

NOTE CONFIDENTIELLE.

„ On verra par la nature de cet écrit, qu'il ne s'agit pas „ de propoſitions d'aucune eſpece: ſans faire le moindre pas „ miniſtériel on voudroit ſoumettre ſimplement à un petit „ nombre de patriotes éclairés quelques réflexions qui vien„ nent à l'éſprit d'un miniſtre d'une cour amie de la Répu„ blique."

" Les bruits que les mal-intentionnés envers le Roi de „ Pruſſe ont ſi inſidieuſement repandus, rélativement à ſes vues „ ſur Dantzig & Thorn, ont ceſsés à la fin; & l'on eſt forcé „ de rendre juſtice à l'intégrité & à la droiture de ce Prince, „ ſur cet ſujet. Quelque deſir qu'il ait pu avoir d'en faire „ l'acquiſition, ce n'a jamais été, ni n'a jamais pu être autre„ ment qu'à l'amiable & du plein gré des Polonois eux mêmes."

" Il eſt queſtion aujourd'hui d'un arangement de com„ merce qui doit tourner à l'avantage de quatre grandes puiſ„ ſances; l'Angleterre & la Hollande, la Pruſſe & la Pologne. „ L'affaire eſt majeure, mais les circonſtances ſont favorables.— „ L'aliénation de l'Angleterre de la Ruſſie, ſi juſte & ſi bien „ fondée, a fait chercher des moyens pour ſe ſouſtraire à une

„ zdawna utrzymywało ſamokupſtwo tego oſtatniego Mocarſtwa,
„ wprowadzone prawie na wſzyſtkie objekta potrzebne Mary-
„ narſtwu Angielſkiemu. “

“ Polſka z łona ziemi ſwoiey iak nayobficiey oſiaruie te „ wſzyſtkie produkta, ktòrych teraz Moſkwa doſtarcza, ale z „ temi produktami nie może doſtąpić do Morza, ku zamianie „ ich przez handel na rękodzieła Angielſkie, chyba że Cła, „ którémi uciśniona ieſt w przewozach ſwoich, będą znacznie „ zmnieyſzone. Idzie więc o uprzątnienie, że tak rzekę, tego „ przeyścia, żeby Anglia i Polſka, mogła wſpòlne mieć z ſobą „ handlowne czynności. Też ſame uwagi chociaż w mnieyſzey „ rozciągłości ſtoſuią ſię do Hollandyi. Dwór Pruſki nie ſprze- „ ciwiałby ſię podobno tym widokom, gdyby go nie zaſtana- „ wiała boiaźń upadku, lub nagley odmiany Syſtemy Skarbowey, „ zaſtarzałey i złey wprawdzie, która atoli wyciąga względów „ i ulegania: Trzeba być ſprawiedliwym; powinniśmy być obo- „ wiązanemi Królowi, zezwalaiącemu na rozebranie tey wielkiey „ machiny, którey wſzyſtkie połączone części dość dotąd do- „ brze działały, a to żeby ſzukał czegoś lepſzego, i ſkładał na „ to mieyſce inną machinę, mniey ſobie i Narodowi znaiomą, „ a maiącą przeciw ſobie wiele uprzedzeń. “

“ Monarchia Pruſka wſpiera ſię na zaſadzie ſkarbu ſwego: „ i te pierwſze fundamenta, od poprzednikow Króla Pruſkiego „ założone, miarkowane i ſtoſſowane były według formy budo- „ wli, iaką oni mieć chcieli, to ieſt: do Monarchii Żołnier- „ ſkiey i Woiowniczey. Takowa exyſtencya wyciągała, żeby „ zawſze można było wyſtarczać nakładom, których zamiary „ zdobywania wymagały, i nie dopuſzczały myśleć o tych ko-

„ rzyściach

„ ſorte de dépendance où elle a été tenue, depuis long tems, „ par le monopole de cette derniere puiſſance, établie ſur la „ plus part des objets qui ſont nécéſſaires à la marine de „ l'autre. "

" La Pologne offre tout ce que la Ruſſie fournit, & ré- „ gorge de productions naturelles; mais elle ne peut pas arri- „ ver jusqu'à la mer avec ces productions pour les échanger „ contre les manufactures Angloiſes, ſans une grande dimi- „ nution des droits dont elle eſt aggravée dans ſon paſſage par „ la Pruſſe. Il s'agit donc de déſobſtruer ce paſſage pour que „ l'Angleterre & la Pologne puiſſent faire leurs affaires en- „ ſemble. "

" La même obſervation s'applique, quoiqu'avec moins „ d'étendue à la Hollande. La Pruſſe ne s'oppoſeroit peut- „ être pas à ces vues, ſi ce n'étoit pour le dérangement qu'elle „ appréhende, par là, d'un ſyſtême de finance vicieux & in- „ vétéré à la verité, mais toujours à menager. Il faut être „ juſte: nous devons ſçavoir gré à un Prince qui veut bien „ conſentir à dépecer une grande machine, dont toutes les par- „ ties conſtitutives ont aſſez bien ſervi jusqu'ici, pour cher- „ cher le mieux, & ſubſtituer une autre dont ni lui, ni ſa „ nation n'a que fort peu de connoiſſance, & contre laquelle „ ils doivent avoir beaucop de préjugés. — La monarchie „ Pruſſienne poſe ſur les baſes (comme tout gouvernement, „ l'argent étant le premier mobile de tout) de ſes finances, & „ ces premiers fondemens qui ont été jettés par les prédéceſ- „ ſeurs du Roi regnant, ont été calculés & ajuſtés à la forme „ de l'édifice qu'on vouloit ériger: c'eſt-à-dire d'une mo- „ narchie militaire & conquérante. — Cette ſorte d'exiſtence „ politique exigeoit qu'il y eut toujours de quoi faire face aux

 „ dépen-

„ rzyściach zwolna się powiękſzaiących i wynikaiących z do-
„ brych, rozważnych ſpekulacyi handlowych, których pomy-
„ ślne ſkutki od pokoiu i cierpliwości iedynie zawiſły. “

“ Król teraźnieyſzy z Koroną odziedziczył Syſtema Skar-
„ bowe, w którym każdy prawie talar ma ſwoie przeznaczenie,
„ i nie trzeba ſię dziwować, że i on, i Miniſtrowie iego nie
„ śmieią tknąć ſię tey machiny.

„ Należy więc z łagodnością i przezornością poſtępować,
„ ieżeli chcemy nakłonić Króla Pruſkiego do przyięcia innego
„ ſkładu w rozrządzeniach fiſkalnych; chociaż nawet łatwo mu
„ dowieść, iż w tym znaydzie ſwóy pożytek. — Tak to wielka
„ ieſt moc uprzedzeń, i przywyknienia! “

“ Od czaſu zawartego Alianſu Polſki z Pruſſami, nie przer-
„ wanie traktuie ſię o nowe ułożenie Handlu między dwiema
„ temi Mocarſtwami; a nayprzód o zniesienie wprowadzonych
„ w tey mierze uciążliwości, na które uſkarża ſię Polſka. Nie
„ maſz żadney wątpliwości, aby Król Pruſki nie zezwolił na to
„ wſzyſtko, podług przyrzeczeń ſwoich; ale życie panuiących,
„ tak, iako i innych ludzi, ieſt doczeſne i niepewne; naſtąpi
„ inny Król, przyidą z nim i inni Miniſtrowie, którzy zepſuć
„ mogą dzieło ſprawiedliwości i umiarkowania. Podług po-
„ dobieńſtwa, Pruſſy ſą i będą ieſzcze przez czas nie mały mo-
„ cnieyſze od Polſki. Polſka zatym potrzebować zawſze będzie
„ iakiego związku, a może i wſparcia. W tym to widoku zamiar
„ ieſt ſkazać tylko niektórym oſobom światłym, na czele rządu
„ poſtawionym, zaſady układu handlowego obiecuiące wielkie
„ korzyści, a co większa korzyści trwałe, dla tych, którzy do
„ rzeczonego układu przyſtąpią. W nadgrodę odmian i uſzczer-

„ bkow,

„ dépenſes occaſionnées par des projets de conquêtes, & n'ad-
„ mettoit pas cette amélioration lente qui provient de bonnes
„ & de ſaines ſpéculations commerciales, dont la réuſſite dé-
„ pend de la paix & de la patience. Le Roi actuel a herité
„ de ce ſyſtême de finance, où tout eſt appliqué d'avance,
„ jusqu'au dernier écu, avec ſa couronne même, & il n'eſt
„ pas étonnant que lui & ſes miniſtres montrent de la répu-
„ gnance d'y toucher. "

" Il faut donc procéder avec beaucoup de douceur & de
„ précautions, ſi l'on veut perſuader au Roi de Pruſſe d'ado-
„ pter un autre ordre de choſes dans ſon regime fiscal, & cela
„ même, malgré qu'on pourroit lui prouver, qu'il y trouve-
„ roit ſon compte. Telle eſt la force des habitudes & des
„ préjugés! "

" Depuis le traité d'Alliance de la Pologne avec la Pruſſe,
„ il eſt toujours queſtion, cependant, d'un nouvel arrange-
„ ment de commerce entre les deux pays: ou plutôt d'un ré-
„ dreſſement des griéfs de la Pologne à ce ſujet. On ne doute
„ aucunement que le Roi de Pruſſe n'y conſente ſelon ſa pro-
„ meſſe: Mais la vie des Princes, comme des autres hommes,
„ eſt précaire, & un autre Roi avec d'autres miniſtres pour-
„ ront ſuccéder, & détruire l'ouvrage de l'équité & de la mo-
„ dération. La Pologne eſt, & ſera long tems, foible en com-
„ paraiſon de la Pruſſe, & aura, par conſequent, toujours be-
„ ſoin de quelque appui. C'eſt dans cette idée qu'on vou-
„ droit ſuggérer ſeulement aux lumieres de ceux qui ſont à
„ la tête du gouvernement Polonois, des baſes d'un arrange-
„ ment commercial qui paroiſſent promettre de grands avan-
„ tages, & ce qui eſt plus, des avantages durables, pour ceux
„ qui y accéderoient. "

" Pour

„ bkow, któreby dla Pruſs z przewrócenia porządku ich ſkar-
„ bowego wynikały, czy nie możnaby zezwolić na uſtąpienie
„ dla nich Gdańſka: uſtąpienie, ktòreby częścią było Traktatu
„ handlowego: W tym Traktacie Sprzymierzeńci wraz z Polſką
„ byliby ſtroną, i zaręczyliby ſobie na wzaiem umowy tegoż
„ Traktatu, to ieſt: Pruſſom odzierżenie Gdańſka, Polſzcze
„ prawo przewożenia ſwoich towarow przez Pruſſy, a przez to
„ rozumie nie tylko Port Gdańſki, ale Elbląg, Królewiec i Me-
„ mel, za opłatą umiarkowaną tranzytu. Co zaś dla Anglii i
„ Hollandyi, zapewniliby wolność przywozu i wywozu umò-
„ wionych towarow za podobnąż opłatę.“

“ Skoro Anglia przyſtanie na gwarantowanie Polſzcze
„ iakieykolwiek umowy, z ktòrążkolwiek bądź Potencyą,
„ tym ſamym przywiąże ſię proſto do iey Intereſſow. Y to ſię
„ zawſze być zdało życzeniem Narodu Polſkiego. Należy ſię
„ na tym mocno zaſtanowić: że ieżeli Polſka opuści okoliczno-
„ ści ninieyſze, Anglia zobaczy ſię w konieczności powrócenia
„ do związkow z Roſſyą i dalſzego powiękſzenia przez ſwóy nie-
„ zmierny handel potęgi tego Pańſtwa, które ſłuſznie, a w tych
„ czaſach więcey, niż kiedy, poczytane ieſt za nieprzyiaciela
„ Polſki.“

W umyſłach tych wſzyſtkich, którym ſię ta Nota doſtała, nie widziałem, żeby inne powſtawały wątpliwości, wyiąwſzy około gwarancyi mocarſtw nadmorſkich. Czyliż, mówili, w przypadku złamania uproiektowanego traktatu, zechcą te Potencye woynę za nas toczyć? Zapewne nie maſz względem Pol-

" Pour le dédommagement des inconvéniens qui resul-
„ teroient à la Prusse, d'un changement dans l'ordre, de ses
„ finances, ne pourroit-on pas consentir à lui céder Dantzig
„ comme faisant partie d'un traité de commerce, auquel les
„ alliés & la Pologne seroient parties, & dans lequel ils se ga-
„ rantiroient mutuellement les uns aux autres les stipulations
„ du traité? — C'est-a-dire; à la Prusse, la possession de
„ Dantzig; — à la Pologne le droit de transporter son com-
„ merce à travers la Prusse (l'on entend par les ports de Dantzig,
„ Elbing, Königsberg & Memel,) en payant des droits de tran-
„ sit modérés; — & à l'Angleterre, & à la Hollande, la liberté
„ d'importer & d'exporter tels articles dont ont conviendroit,
„ moyenant ces mêmes droits. "

" Du moment que l'Angleterre aura consenti à garantir
„ une stipulation quelconque à la Pologne, vis-à-vis de quelque
„ puissance que ce soit, elle prendra nécessairement un inté-
„ rét direct à ses affaires: C'est ce qui a toujours paru être le
„ voeu de la Nation Polonoise. "

" Il est à rémarquer que si les circonstances présentes sont
„ négligées par la Pologne, l'Angleterre sera probablement dans
„ le cas de rénouer avec la Russie, & de continuer à augmen-
„ ter, par son commerce immense, la puissance d'un Pays,
„ regardé à juste titre, (& aujourd'hui plus que jamais) comme
„ l'ennemi naturel & juré de la Pologne. "

Dans l'esprit de tous ceux qui ont eu connoissance de cette note, je n'ai vu s'élever d'autres doutes que sur la garantie des puissances maritimes. Quoi, (a-t-on dit) en cas d'in-
fra-

ſki związkow uroczyſtszych i mocnieyſzych, nad gwarancyą drugich mocarſtw; i na tym wſzyſtkie Narody zupełnie przeſtawać muſzą.

Nic zaiſte nie ieſt dla Anglii świętſzego, nad takowe obowiązki, iako też nie ma ona nic droższego dla ſiebie, nad ſwóy handel. Y nie trzeba na to innych dowodow, iako że dopiero wydała trzy milliony funtow Szterlingow na utrzymanie uczeſtnictwa do pożytkow tey natury na morzu południowym. —

Ale prócz tego w układzie, o którym tu mowa, ieſt ieſzcze zaręczenie dla Polſki innego rodzaiu, zaręczenie, przeciw któremu nic zarzucić nie można. Nie oddzielne one ieſt od natury rzeczy, i pochodzi z względu na ſameż Pruſſy. Skoro Dwór Pruſki przyimie raz rozrządzenia ſkarbowe, potrzebne do wykonania nowego Syſtematu, zwróci zaraz do ſiebie wielką część dochodow, i nie będzie mógł myśleć o cofnieniu umow, i krokow ſwoich, a te przez tęż ſamą przyczynę, która go teraz czyni mniey chętnym do naruſzenia dawnego rzeczy porządku. Będzie ſię nowego układu trzymać, bo będzie w potrzebie trzymać ſię go koniecznie. (*)

Mini-

(*) *Jaśniey to mówiąc: Pruſſy znaydą powiękſzenie dochodow ſwoich w powiękſzoney wielości towarow, które przechodzić będą przez ich Kraie; Supponuiemy, że Cło Wiślane zmnieyſzone będzie podług Projektu, z dwunaſtu na cztery od ſta, ſupponuymy oraz, że Handel Tranzytowy powiękſzy ſię w piącionaſob tylko w ſwey proporcyi, widząc zaraz zyſk dla Pruſs pomnożony ośmią od ſta; doświadczenie tych korzyści, utwierdzi Dwór Pruſki niezawodnie, w utrzymaniu nowego urządzenia Skarbu; — Ta zaś ſuppozycya*

wzroſtu

fraction du traité projetté, ces puissances voudroient-elles faire la guerre pour nous? Certainement on n'inventera pas en faveur de la Pologne un lien plus solemnel & plus fort que celui d'une garantie, & si les autres états ont été obligés jusqu'ici, de s'en contenter, elle doit aussi en être satisfaite. — Mais s'il n'y a rien de plus sacré pour l'Angleterre que de pareils engagemens, aussi n'y a-t-il rien de plus précieux pour elle que son commerce. Il n'en faut pas d'autres preuves que les trois millions de livres sterlings qu'elle vient de dépenser pour revendiquer un intérêt de cette nature dans la mer du Sud. —

Mais encore: dans l'arrangement dont il est question, il y a une garantie pour la Pologne d'une autre espèce, & contre laquelle il ne peut avoir d'objections. Celle-ci est inhérente dans la nature des choses, & vient de la Prusse même. Lorsque la cour de Berlin aura une fois adopté les réglemens de finance nécéssaires pour porter le nouveau Systême à execution, elle dérivera de ce changement une grande partie de ses revenus, & elle ne peut plus songer à se retracter; & cela pour la même raison qui la rend dans ce moment-ci, si peu disposée de toucher à l'ancien ordre de choses. Elle y adherera parce quelle sera dans la nécéssité d'y adhérer. (*)

Le

(*) *Pour rendre ceci plus clair. Ce sera dans la quantité augmentée de marchandises qui passeront par les états de la Prusse, que la Prusse trouvera une augmentation de ses revenus. — Supposons son tarif sur la Vistule réduit de 12 à 4 pour cent, comme il a été projetté; & supposons en même tems, le commerce de transit accru dans une quintuple proportion seulement; la voilà dejà en gain d'un bénéfice de douze pour cent. L'expérience de cet avantage la confirmera infailliblement dans son nouveau régime. — Au reste l'hypothèse d'un*

Minister, który podał sposobem konfidencyonalnym myśli tu całkowicie wyżey wyrażone, gdyby nie był pewny o świetle obywatelow, wszedłby był bez wątpienia w szczególne wyłuszczenie pożytkow handlowych i politycznych, których się Polska na dal spodziewać powinna. Przydam iedno słowo:

Nayprzód: Nie podobna iest, aby Narod Angielski, który nie może mieć w tey mierze innego interessu, iak tylko wspólny z naszą Rzecząpospolitą, który tak dobrze zna swoie potrzeby i pożytki, mógł nam złe rady dawać. Zasadzaiąc się na tey prawdzie, rozumiem, że możemy śmiele powierzyć iego staraniom nasze Interessa, przynaymniey handlowe; nikt więcey nad niego nie ma wiadomości w tey rzeczy, nikt lepiey i życzliwiey nie wystawi nam korzyści, których potrzebuiemy. (*) Cóż

wzrostu Handlu w proporcyi pięciu do iednego, iest tu wzięta, tylko dla przykładu rachuby, i zapewne nie wyrównywa korzyściom wolnego Handlu stawionego na przeciw układowi niewoli i uciążliwości.

(*) *Dla większego przekonania się o tey prawdzie, którą tu wykładamy, należy przypomnieć sobie, że Polska wdaniu się Dworu Angielskiego w czasie Traktatu nieszczęśliwego Podziału, winna utrzymanie się przy Gdańsku: Dzisiay tenże Dwór radzi ustąpienie tegoż Gdańska, nie przeto, iakoby interessa wzaiemne tych dwóch Kraiow, doznały odmiany, co do tego Miasta, ale przeto, że się okoliczności względem Pruss zmieniły; — Bo Król Pruski panuiący, chce słuchać propozycyi tyczącey się Handlu, kiedy przeciwnie Poprzednik iego ani mòwić sobie o tym nie dał. — Słowem: Interessa Anglii i Polski tak są złączone, tak w iedno zlane, co do zatrzymania, albo ustąpienia Gdańska, że Dwór Londyński nigdyby na ułożenie, o które rzecz idzie, nie zezwolił, gdyby w nim Polacy nie znaydowali swoich pożytkow widocznych i pewnych.*

Le Ministre qui a fait l'ouverture confidentielle, ci-dessus citée au long, s'il ne s'étoit pas addressé à des personnes dejà eclairées, seroit, sans doute, entré dans quelles détails sur les avantages commerciaux & politiques qu'elle offre en perspective à la Pologne. J'en dirai un mot.

D'abord il est impossible que la Nation Angloise, qui ne peut avoir qu'un intérêt commun avec notre République, & qui est si éclairée sur ses propres affaires, puisse nous donner un mauvais conseil. En partant de ce principe, je crois que nous pourrons lui abandonner hardiment, au moins, le soin de nos affaires de commerce: Elle sçait, j'ose le dire, mieux ce qu'il nous faut, que nous mêmes nous ne le sçavons. (*)

Que

d'un accroissement de commerce dans une quintuple proportion seulement, n'est prise que pour établir une donnée, & n'est certainement pas assez en faveur d'un Systême de liberté contre celui de la géne & des avanies.

(*) *Pour fortifier d'avantage ce raisonnement; qu'on se souvienne, que c'est à l'Intervention de la cour de Londres, lors du Traité de Partage, que la Pologne doit la conservation de Dantzig. Sans elle, il n'en auroit été plus question. Aujourd'hui elle en conseille la cession; — pas parceque les intérêts réciproques des deux pays ont éprouvé, un changement à l'égard de cette ville, mais parceque les circonstances ont changé: — parceque le Roi de Prusse veut écouter des propositions de commerce tandis que son prédecesseur n'en vouloit pas entendre parler. En un mot, les interêts de l'Angleterre & de la Pologne sont d'une identité si parfaite rélativement à la conservation ou la cession de Dantzig, que la cour de Londres ne consentiroit jamais à l'arrangement en question, à moins que les Polonois n'y trouvassent leur compte bien clair & bien assuré.*

Cóż on w ſamey rzeczy zalecać nam zechce? oto: żebyśmy z razu dzielili, a potym za czaſem przenieśli zupełnie do Kraiu naſzego Handel potrzeb okrętowych, których mu Moſkwa doſtarcza. Ale wiemyż, co to ten Handel? wiemyż, że wynoſi do czterech Millionow Czerwonych Złotych, które ſię *anticipativè* doſtaią za rzeczone towary do Moſkwy? Pomnożenie pieniędzy, pożytkowanie z laſow, wydoſkonalenie rolnictwa, wzroſt przemyſłu w Narodzie, te to ſą rzeczy, do których Wielka Brytannia wzywa nas i zachęca.

Lecz ſą ieſzcze korzyści daleko większe, które nam obiecuie związek z Anglią, i rozumieć można, że ieżli ſię ten związek uiści, pożytki naſze nie na ſamym tylko Handlu płodow i rękodzieł obydwóch Kraiow przeſtaną. — Polſka na ten czas będzie mogła ſpodziewać ſię, że wezwaną będzie, aby przyſtąpiła do wielkiego związku federacyi, który ma zagruntować i zapewnić długo-wieczny pokoy; poſtawi ſię w rzędzie nie podległych Mocarſtw Europeyſkich, doświadczy braterſkiey innych Narodow przychylności, i ſtanie ſię bespieczną od wſzelkiego wpływu obcego, nakoniec ſpokoyna i wolna od boiaźni o ſwóy byt polityczny, i o całość dzierżaw ſwoich, będzie mogła pracować około Konſtytucyi ſwoiey cywilney, i taką ułożyć Formę Rządu, iaką za nayprzyzwoitſzą oſądzi.

Zeby ſię przekonać, iż nam nic nie zoſtaie lepſzego, nad wniście w związki z Anglią i Pruſſami; doſyć ieſt rzucić okiem na położenie ninieyſze rzeczy naſzych. Każdy łatwo widzi, że nie podobna nam oſtać ſię ſamym tylko, że na nas złym okiem patrzą u Dworu Wiedeńſkiego: za to, cośmy uczynili w Gallicyi, z ſtrony Moſkwy, ieſteśmy poczytani, iakoby za buntowników i ża-

Que voudroit-elle, en effet, nous récommander? pas moins que de partager d'abord, & enlever probablement, par la ſuite, tout le Commerce de Munitions navales que la Ruſſie lui fournit. Mais ſçait-on ce que c'eſt que ce Commerce? Sçait-on qu'il vaut quatre millions de Ducats, verſés annuellement d'avance, pour ces Objets, dans le Pays? L'Augmentation de notre Numéraire, l'Exploitation de nos Forêts, l'Avancement de notre Agriculture, l'Accroiſſement de notre Induſtrie; Voilà à quoi la Grande Bretagne nous invite!

Mais il eſt encore des Avantages bien plus grands, qu'une Connexion avec l'Angleterre nous promet; & il eſt à préſumer, que ſi elle peut s'effectuer, Elle ne ſa pas bornée au ſimple Trafic des Productions & des Manufactures des deux Pays. — La Pologne aura tout lieu alors d'eſpérer qu'elle ſera invitée à accéder à la grande Chaine fédérative qui doit conſolider & aſſurer une longue Paix à notre Hemiſphère. Elle ſera placée au Rang des Puiſſances indépendantes de l'Europe: Elle ſera traitée de Soeur, & miſe à l'abri de toute influence étrangère. Enfin, tranquille, & ſans crainte ſur ſon Exiſtence politique, & l'Intégrité de ſes Poſſeſſions, Elle peut travailler à l'Amélioration de ſa Conſtitution civile, & peut ſe donner telle forme de Gouvernement qu'elle jugera à propos.

Pour être convaincu qu'il ne reſte pas d'autre Parti à prendre que de ſe lier le plus étroitement poſſible avec la Pruſſe & l'Angleterre, qu'on jette les yeux ſur notre poſition actuelle. On verra que nous ſommes dans l'impoſſibilité d'exiſter ſeuls: que nous ſommes vus de mauvais oeil, pour ce que nous avons fait en Galicie, par la Cour de Vienne,

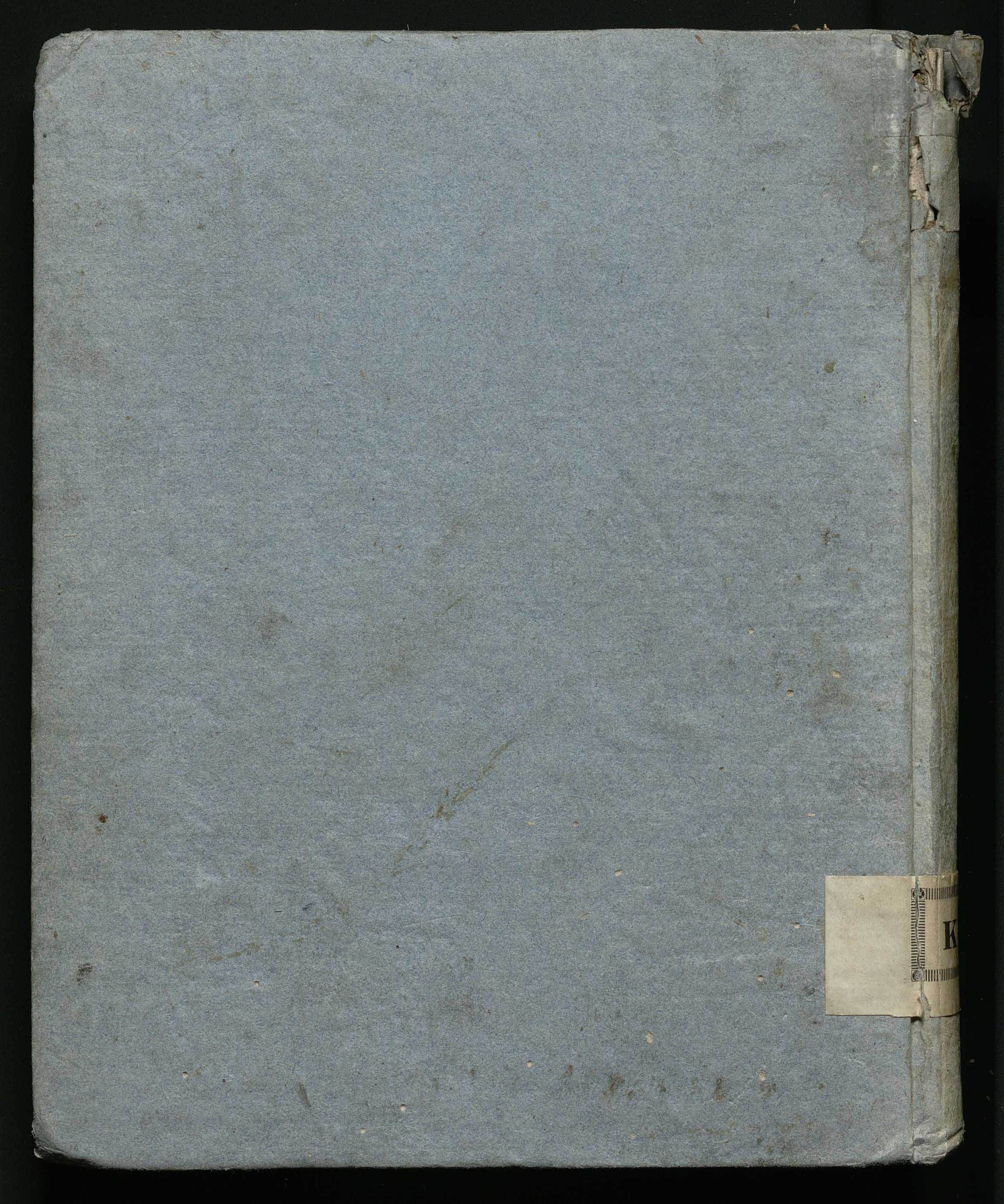
i żadney Amnestyi niegodnych; należy więc obawiać się nam o przyszłość, i być przeświadczonemi, że Dwór Peterzburgski, który bez nas byłby tylko, że tak rzekę, Potencyą Azyatycką, nie spuści nas z oka, chyba w ostatnim stanie Interessow swoich; że straciwszy nadzieię, żeby mógł teraz u Nas panować, nie przestanie przez wszystkie środki intryg i uięcia, mącąc i kłócąc nasze działa, usiłować, abyśmy nic pożytecznego nie zrobili. — Przez takowe sposoby nierząd i niesnaski mogą przyiść do tego stopnia, że nieszczęśliwa Polska powrócona pod jarżmo sroższe, będzie musiała wyrzeć się na zawsze myśli i starania o niepodległość, o rząd, i zyski handlowe.

Naygorsza iest rezolucya, nie brać żadney rezolucyi!

& que nous ſommes regardés comme des Rebelles, indignes de toute Amneſtie, par la Ruſſie. — Tremblons donc pour l'avenir, & perſuadons nous bien que la Cour de Petersbourg qui, ſans nous, ne ſeroit qu'une Puiſſance Aſiatique, pour ainſi dire, ne nous perdra de vue que dans la dernière extrémité des ſes Affaires. Que déſéspérant de pouvoir dominer ajourd'hui chez nous, elle cherchera, par toutes ſortes d'intrigues & de corruptions, à embrouiller nos affaires, & nous empecher de rien faire d'utile. Par de pareils Moyens le déſordre pourra être bientôt porté au comble, & la malheureuſe Pologne, rétombant ſous le Joug appéſanti, ſera forcée de rénoncer à jamais à toute perſpective d'independance, de gouvernement & de commerce? Le pis de tous les partis, eſt de n'en prendre aucun.

K